

(əvvəli ötən saylarımızda)

Çoruhlu'dan aktardığımız örneklər de bu fikri oldukça makul kılmaqdadır. Bir kuş olaraq düşünülən insan ruhu və bebekləri koruyan Umay'ın Türklər Anadolu'daki kutsal leylek motifiylə birləşərək yeni bir mit oluşturmaları olası gözükməkdədir.

Umay kəltürünün Anadolu'da açıq bir şəkildə davamı olan inanç isə "albastı" ya da "al karısı" ruhudur. Lohusa kadınlara musallat olan bu ruh Türk mitolojisində kimi zaman Umay'ın düşmanı, kimi zaman da Umay'ın kötü nitelikli bir hali olaraq düşünülür. Lohusa hummasını təmsil edən bu ruha olan inanç bugün Müslüman Türklər arasında da davam etməktə və batıl inançlar arasında yerini almaktadır.

Eski Türk inanışlarında tabiat unsurları böyük önəm taşımakta və bunlara oldukça saygı duyulmaktadır. Güneş və ay da bu bağlamda böyük önəm taşımaktadır. Güneş dişi, ay erək olaraq nitelendirilmiştir. Bu da Umay kəltüylə bağlantılıdır; çünkü bir Tanrıça və dişi ruh olan Umay, aynı zamanda güneşlə ilişkilendirilmiştir (Çoruhlu, 2011, s. 27). Güneş və ayın kutsallığına olan inanışın izləri günümüzde Anadolu'da Müslüman Türklər arasında da görülməkdədir. Güneş və ay tutulmasında teneke çalınaraq ya da havaya kurşun sıkılarak ay ya da güneşin bu durumdan kurtarılmaya çalışılması adeti buna bir örnektir (Çoruhlu, 2011, s. 28). Bu durumda da mitin ilk anlamı unutulmuş və yerinə sebebi bilinmeden uygulanan boş bir inanç kalmıştır.

Şamanizm kalıntıları

Günlük hayatımızın bir parçası haline gəlmiş batıl inançların kaynaklarını öyrənməyə çalışmaq bizi kəltür kökenlerimizle tanıştırmaktadır. Geceleri tırnak kesmək, kapı eşiğinde durmaq, akşamları saç kesmək və köpek ulumasına yüklənən anlamlar kökleri hep Şamanist inançlarda olan uygulamalardır. Bir Altaylı kam olan Yuguşeva,

Eski Türk inanışlarının hayatımızdaki izleri

bu inançların hepsinin kendi kəltürlerinde de olduğunu belirtməktə və ardındaki sebepləri açıqlamaktadır. Örneğin, Altaylarda geceleri tırnak kesilməz və kesilən tırnaklar toplanıp gömülür; sebebi tırnakla birlikdə insanın ruhunun da kaybolacağına inanılmasıdır. Akşamları saç da kesilməz; saç çöpe atılmaz, tarandıktan sonra toplanır və bir yere saklanır, çünkü öldükten sonra insanın ruhu bütün dünyayı dolaşır o saç bulmalıdır. Ayrıca çocukların ilk saçları hayat boyu saklanır. Bunun yanı sıra, kapı eşiğinde durulmaz; çünkü Erlik-biy'in kızı insanın canını alıp götürəbilir. Canı çalınan bu insan da hastalanıb ölebilir. Köpek ulumasının ölümün habercisi olması da bir başqa inançtır. Bunun sebebi köpeklerin iyi, kötü

ruhları və insan ruhunu görəbilməsidir. Köpek herhangi bir ruhu görünce de ulumaya başlar. Köpeği çok uluyan evde de yakında insan öleceği düşünülür (2011, s. 201-210). Bu tip inançların hepsi Anadolu'daki Müslüman Türklər arasında da yaygındır fakat bunların ardındaki mitlər unutulmuş və mantıklı açıklamaları olmayan batıl inançlar olarak yaşamaya davam etmişlerdir. Bu inançların Altaylardaki Şamanist inançlar arasında yerini alması, bunların bizlere Orta Asya kökenli atalarımızın mirası olduğunu düşündürmektedir.

Nazar ile ilgili uygulamalar da halk arasında oldukça yaygın olan ve kökleri eski Türk inanışlarına dayanan uygulamalardır. Kurşun dökme, göz değmesine karşı nazar boncuğu takma ve "tu-tu-tu"lama bunların en yaygın olanlarıdır. Şamanizm'de "kut dökme" ya da "kut kuyma" olarak anılan kurşun dökme "kötü ruhlardan birinin çaldığı kutu, yani 'talih, saadet unsurunu' geri döndürmek için yapılan bir sihrî ayindir" (İnan, 1952, s. 29). Günümüzde de talih kötü giden insanlar için kurşun dökülerek talihleri açılmaya çalışılır. Göz değmesi inancı da kişinin ruhunun Erlik'in (Şeytan'ın) buyruğu altına girdiği inancıyla ilintilidir. Kişi bu durumda her kötülüğü yapabilmekte ve kimi zaman bunun farkına varmakta, kimi zamansa varamamaktadır (Kalafat, s. 276). Kötü iyeyi (ruhu) uzaklaştırmak için en sık mavi boncuk kullanılır. Türklər bu nesneyi çok eski zamanlardan beri kullanmaktadırlar. Boncuğun mavi olmasının sebebi, Türklər arasında mavi göze çok seyrek rastlanması ve mavi gözün olağanüstü güce sahip olduğuna inanılmasıyla ilintilidir. Bu sebeple çocuklarını mavi gözlü kişilerden saklama gere-

Sonuç olarak...

Mitler her ne kadar ilk anlamları unutulmuş olsa da hala günlük hayatımızın içinde değişik şekillerde yaşamayı sürdürmektedirler. Geleneklerimizde, adetlerimizde, inançlarımızda ve alışkanlıklarımızda mitlerin izleri o kadar fazladır ki, burada bunların ancak bir kısmı incelemişdir. Eski Türk inanç sistemlerini araştırmak bugünkü inanç sistemini hurafelerden arındırmayı sağlayacağı gibi, bizi aynı zamanda kəltür kökenlerimizle de tanıştırmaktadır. Bu açıdan mitoloji/mit bilimi geçmişimizle günümüzü birbirine bağlamaktadır.

Səhifəni hazırladı: Qənrə MƏMMƏDLİ

